

LIDANDETS VÄG

EN BERÄTTELSE OM DE BALTISKA
FOLKENS FÖRINTANDE

BALTISKA 14 JUNI-KOMMITTÉN

STOCKHOLM 1949

INNEHÅLL:

	Sid.
<i>Balternas lidandesväg</i>	5
<i>Deportationerna i Estland 1940—41</i>	5
Estlands annektering	5
Massdeportationen den 14 juni 1941	15
Vägen ut i det okända	23
Statistiska uppgifter om likvideringen	27
Nya lidanden	31
<i>Den lettiska nationens förintande</i>	33
Massdeporteringarna	33
Hur kunde allt detta ske?	35
De deporterade	43

BALTERNAS LIDANDESVÄG.

De anklagelser som dessa sidor innehålla, äro grundade på ovedersägliga fakta: skriftliga dokument, muntliga vittnesbörd, fotografier från slavlägren i Baltikum och Ryssland etc. Allt är för övrigt sådant som Västerlandet redan känner till och fått bestyrkt dels genom undkomna balters sönderpiskade ryggar, dels genom vittnesbörd av människor, tillhörande andra nationaliteter, som lyckats rädda sig undan den brutala ryska ockupationen. Om det vore möjligt för läsaren att med egna ögon få se, hur det idag ser ut i de en gång fria och oavhängiga baltiska staterna, skulle han få allt som här säges, bestyrkt.

Vi som lyckats bevara vår frihet, göra oss till tolk för hundratusentals deporterade balter, som lidit och alltjämt lida i slavarbetslägren, och vädja till Västerlandets demokrater att icke lämna de baltiska folken åt sitt öde — vilket skulle betyda deras fullständiga förintelse. Vi vädja till Västerns folk att undersöka och avslöja vad som skett i Baltikum. Vi tro icke, att någon västerländsk nation för sin egen frids och sin egen bekvämlighets skull vill förtiga eller se bort ifrån vad som övergått de tre baltiska nationerna.

Stockholm i juni 1949.

Baltiska 14 juni-Kommittén.

DEPORTATIONERNA I ESTLAND 1940—41.

... At present a family might be gathered around the fireside enjoying the fruits of their toil when suddenly there is a knock at the door and heavily armed policemen appear. It may be that the father, son or friend sitting in the cottage is called out, taken away into the dark, and no one knows whether he would ever come back again or what is his fate...

... There are millions of humble homes in Europe, where this fear is the main pre-occupation of family life... Freedom from fear — but freedom from the fear of invasion by a foreign country.

... That is not the fear of ordinary families in Europe tonight. Their fear is of the policeman knocking at the door. It is fear for the life and liberty of the individual...

(Winston S. Churchill — The speech before the House of Commons, August 1945).

1. *Estlands annektering.*

»I enlighet med den av Socialistiska Federativa Sovjetrepubliken Ryssland för alla nationer proklamerade självbestämmanderätten, som även inbegriper rätten att frigöra sig från den stat som vederbörande nation lyder under, erkänner Ryssland utan villkor republiken Est-

lands oavhängighet och självständighet, varvid det frivilligt och för alltid avstår från alla anspråk på suveränitet över Estlands land och folk, vilka det ägt på grund av den hittills gällande statsrättsliga ordningen och av internationella överenskommelser, som nu i detta avseende förlora sin giltighet för all framtid. För Estlands land och folk följer av omständigheten, att Estland tidigare tillhört Ryska riket, inga förpliktelser mot Ryssland.»

Så lyder artikel II i fredsfördraget mellan Estland och Sovjetunionen som undertecknades i Tartu den 2 februari 1920. Det skulle dock inte dröja fulla fem år, innan den kommunistiska imperialismen redan knackade på den demokratiska republiken Estlands dörr. Med en övergränsen insmugglad femte kolonn som verktyg började den organisera en kupp som skulle störta den gällande samhällsordningen, vilken lämnade handlingsfrihet åt alla partier, även kommunisterna, och i stället upprätta en kommunistisk diktatur enligt ryskt mönster.

Det var tidigt på morgonen den 1 december 1924 som denna »det arbetande folkets resning» skulle äga rum. I huvudstaden Tallinn skulle kuppmännen erövra regeringsbyggnaderna och framför allt radiosändaren, genom vilken de sedan skulle rikta en vädjan om hjälp till Röda arméns bakom gränsen i stridsberedskap väntande enheter. Arbetarna »reste sig» emellertid icke tillsammans med kommunisterna. Den lilla hopen underjordiska agenter tillintetgjordes av estnisk militär och polis inom några timmar.

Estland öppnade den gången inte sin dörr på Rysslands knackning, och Ryssland vågade då ännu inte bryta upp den.

Det dröjde till 1939 innan Ryssland på nytt började bulta på Estlands port mot öster, och denna gång redan med ett ultimativt krav.

I augusti 1939 inleddes mellan Estland och Sovjetunionen underhandlingar om ett handelsavtal i en mycket vänskaplig anda. Underhandlingarna skredo snabbt framåt och i mitten på september 1939 var avtalets text klar i en för båda parterna acceptabel form.

Under tiden hade kriget brutit ut i väster och Ryssland började koncentrera trupper vid Estlands gräns. Detta väckte misstänksamhet och oro. Det friktionsfria förloppet av förhandlingarna om handelsavtalet verkade dock samtidigt lugnande. När Estlands utrikesminister Selter med maka fick inbjudan att bege sig till Moskva för avtalets undertecknande, uppfattades detta som en vänskaplig åtbörd.

Den 24 september klockan 21 mottogs utrikesministern i Moskva av ordföranden i folkkommisariernas råd och folkkommisariern för utrikes ärenden Molotov. Efter ett kort meningsutbyte om handelsrelationerna förde Molotov samtalen över på det politiska planet. Handelsrelationerna mellan Sovjetunionen och Estland voro tillfredsställande, de politiska relationerna däremot icke, påstod han. I den polska ubåten Orzels flykt från Tallinns hamn där den legat internerad (vid denna tidpunkt hade Ryssland redan hunnit förklara Polen krig) såg han ett bevis på att den estniska regeringen antingen icke ville eller icke kunde upprätthålla ordningen i sitt eget land och därmed hotade Sovjetunionens säkerhet. Sovjetunionen som hade viktiga intressen i Östersjön att försvara, vore på intet sätt skyddad mot liknande ovälkomna överraskningar i framtiden. Finska vikens mynning vore i

andra staters hand och Sovjetunionen vore tvungen att foga sig i allt vad dessa där gjorde. Detta tillstånd kunde ej fortsätta. Sovjetunionen behövde fastare garantier för sin säkerhets tryggnad. Den kunde ej längre nöja sig med det lilla hörn av Finska viken dit den trängts för 20 år sedan. Den behövde tillträde till Östersjön. Sovjetunionen gjorde därför förslaget att sluta ett fördrag om ömsesidigt bistånd, genom vilket Sovjetunionen tillförsäkrades rätten att på Estlands territorium äga örlogs- och flygbaser.

Under den åtföljande diskussionen hävdade Molotov att fördraget ej innebar några faror för Estland. Sovjetunionen tänkte ej påtvinga Estland kommunismen eller förgripa sig på dess suveränitet och ekonomiska ordning. Estlands självständighet förblev oantastad. Om däremot Estland icke önskade sluta en dylik pakt med Sovjetunionen, skulle denna se sig tvungen att gå fram på andra vägar. »Tvinga oss inte att använda våld mot Estland», tillade han och underströk, att saken vore av mycket brådskande natur.

Samma kväll ägde ett annat sammanträffande rum, där Molotov till Selter överlämnade ett skriftligt utkast till en pakt om ömsesidigt bistånd mellan Sovjetunionen och Estland jämte tilläggsprotokoll.

Några utsikter till hjälp utifrån mot detta ultimatum från Sovjetunionen fanns inte för Estland. Som det senare kom fram, hade Tyskland i Ribbentrop—Molotovpakten redan avstått de baltiska staterna till Rysslands intressefär. Den estniska regeringens alla sonderingar om hjälp hos sina närmaste grannar förblevo utan resultat. Estland stod ensamt och värnlöst mot Sovjetunionens 200-miljonerskoloss. Det återstod bara hoppet att genom un-

Under hot drevs den lettiska skoledomen att deltaga i 1:a maj demonstrationen i Riga 1941. Oron för framtiden avspeglar sig tydligt i de ungas allvarliga ansikten.

derhandlingar kunna uppnå något förmånligare villkor, i synnerhet som Sovjetunionen ej tycktes hysa någon avsikt att blanda sig i Estlands inre angelägenheter. Sedan förra kriget med Sovjetunionen hade ju redan 20 år gått. Den revolutionära Sovjetstaten hade under tiden hunnit utveckla sig till en stat som enligt de sedvanliga reglerna deltog i det internationella mellanstatliga umgänget och som till och med hade upptagits i Nationernas Förbund. Hittills hade ännu ingen stat haft anledning att beskylla Sovjetunionen för ensidigt avtalsbrott. Hur skulle Estlands statsmän i en dylik situation kunnat vara några siare?

Så undertecknades pakten natten till den 29 september, efter det den estniska delegationen som till detta ändamål hade rest till Moskva, i nästan 24 timmar med korta avbrott underhandlat med ryssarna. Paktens benämning blev »Pakt om ömsesidigt bistånd mellan republiken Estland och Sovjetunionen» och dess viktigaste klausul var att Sovjetunionen fick på öarna Ösel och Dagö och i staden Paldiski inrätta örlogsbaser och arrendera några flygplatser på lämpliga villkor. För dessa basers skydd fick Sovjetunionen rätt att hålla infanteri- och flygtrupper i strängt begränsat antal, närmare bestämt genom särskild överenskommelse. I denna fixerades styrkan till 25 000 man.

Tilläggsprotokollet ersattes av artikel V med följande innehåll: »Denna pacts genomförande får ej på något sätt göra intrång på parternas suveränitetsrättigheter, isynnerhet deras ekonomiska och samhällliga ordning. De för baser och flygplatser avgränsade områdena förbli estniskt territorium.»

Denna pakt var den första i sitt slag, som Sovjetunionen slöt under sin expansionsperiod som börjar med andra

världskriget. Sedermera har den i sina huvuddrag blivit förebild för en hel rad dylika pakter om ömsesidigt bistånd, liksom det därpå följande händelseförloppet visat en tendens att upprepa sig. Sovjetpolitikerna ha nämligen en benägenhet att både i sin inrikes- och utrikespolitik arbeta enligt vissa schabloner.

Till en början var Sovjetunionen mycket angelägen om att framhålla sin vilja att respektera paktens bestämmelser. Den 7 oktober 1939 skrev Izvestija: »Sovjetunionen anser att även små nationer ha rätt att leva. Sovjetunionen respekterar och tar hänsyn även till nationer, vilkas samhällsliv har antagit andra former än dess eget.» På Sovjetunionens Högsta råds 5:e session den 31 oktober 1939 sade Molotov: »Ryktena om de baltiska staternas sovjetisering äro sovjetfientliga provokationer och avsedda att gagna Sovjetunionens motståndares intressen. De baltiska staternas suveränitets okränkbarhet och principen om icke-inblandning i deras inre angelägenheter äro uttryckligen fastslagna i pakternas ordalydelse». Under tiden hade likadana pakter slutits med Lettland och Litauen.

När det i utlandspressen började dyka upp informationer om Sovjetunionens nya anfallsplaner mot de baltiska staterna, meddelade Tass i februari 1940 att det av Estland och dess grannar ej skulle krävas några nya örlogsbaser, ej heller tillstånd till trupppantalets ökning i de förefintliga baserna eller överhuvudtaget några nya medgivanden.» Tass är bemyndigad att meddela att alla dylika informationer äro fullständigt ogrundade och rena fantasifoster.»

Och utifrån sett verkade det faktiskt så under en tids-

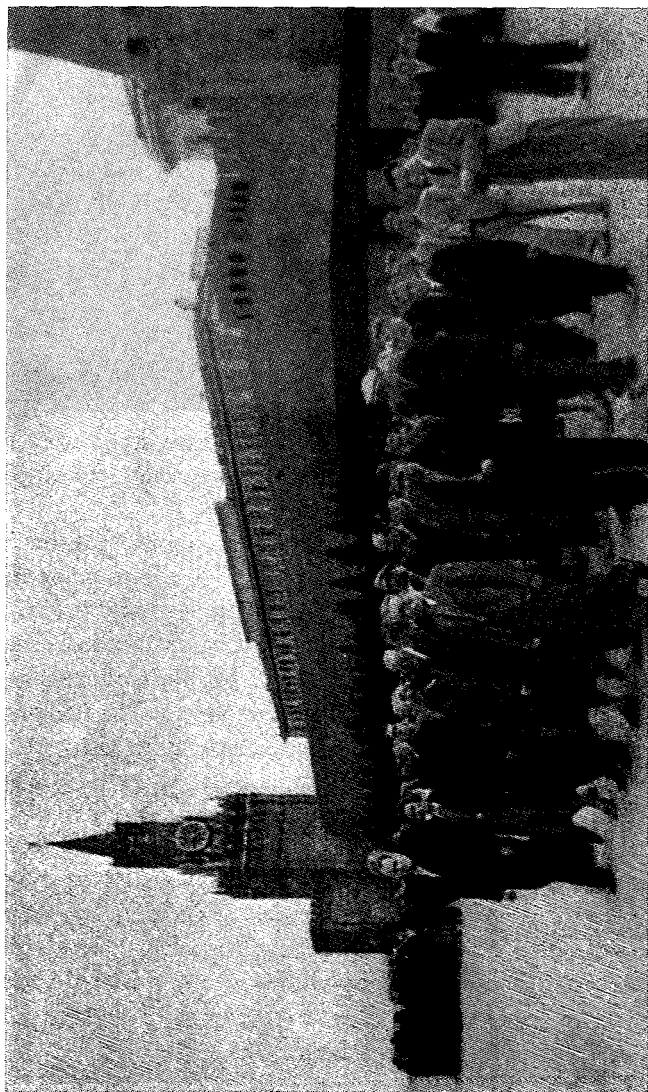
rymd varken längre eller kortare än — *nio månader*, ända till den 15 juni 1940.

I hemlighet fick under tiden femte kolonnen instruktioner om hur maktövertagandet skulle förberedas, varvid den tillförsäkrades de i baserna befintliga truppernas väpnade hjälp.

Lördagen den 15 juni avbröto sovjetfartyg Estlands sjöförbindelser med utlandet. Från Litauen kommo meddelanden om ryska truppers inmarsch. Därmed voro även Estlands landförbindelser med utlandet avbrutna. Samtidigt försattes de i baserna befintliga trupperna i stridsberedskap. Sent på lördagskvällen hade Sovjets stridskrafter till sjöss, till lands och i luften isolerat Estland från den övriga världen och befunno sig dessutom i ansenlig styrka inom själva landet, beredda till strid.

Den 16 juni på morgonen släppte Tass ut meddelandet att Estland, Lettland och Litauen hade slutit ett militärförbund riktat mot Sovjetunionen. Trots den estniska regeringens dementi tillställde Moskva klockan 15.20 Estland ett ultimatum där denna beskyllning upprepades och en ny sovjetvänlig regerings bildande krävdes, som vore beredd att trygga avtalets uppfyllande och fri genommarsch för de ryska trupper som skulle stationeras på en del nya platser i Estland. Svar krävdes senast samma dag klockan 24. Därvid spelade det naturligtvis ingen roll att detta ultimatum stod i strid mot alla avtal, som slutits mellan Sovjetunionen och Estland, även den sista biståndspakten.

Estlands regering och president hade ingen möjlighet att motsätta sig kraven, ty sedan de ryska trupperna hade marscherat in i baserna, hade Estlands självständig-

*Den sovjetestniska delegationen på Röda torget i Moskva framför Leninausoleet
den 8 augusti 1940. I första raden i mitten premiärministern och senare ordföranden i
Högsta rådet Johannes Vares.*

het blott varit möjlig under förutsättning att Ryssland respekterade avtalet.

Tidigt på morgonen den 17 juni började nya sovjettrupper strömma över Estlands gräns. De stationerades i huvudstaden Tallinn och över hela landet. Från överbefälhavaren krävdes att hemvärnet skulle avlämna sina vapen, ett krav som också uppfylldes. Folket följde korrekt regeringens förordningar, men sorg tyngde människornas hjärtan.

Den 19 juni på morgonen anlände Sjdanov till Tallinn, omgiven av en i Estland ännu inte skådad jättelik militär- och polisbevakning.

Den 20 juni började femtekolonnarna hålla möten i Tallinns fabriker. Ryska pansarvagnar demonstrerade på gator och framför fabriksportar.

Den 21 juni beordrades arbetarna ur fabrikerna till Frihetstorget, dit dock inte mera än — tillsammans med kommunistiska agenter och nyfikna — några hundra människor infunno sig. Ett demonstrationståg, beledsagat av ryska pansarvagnar, satte sig i rörelse mot regeringsbyggnaden på Domberget och fortsatte sedan till presidentens slott i Kadriorg. Presidenten Päts kom ut på balkongen, men hans anförande avbröts av skrån och buanden. Därpå skingrades hopen, utom en liten skara som gick till Centrafängelset för att befria de politiska fångarna, av vilka det visade sig finnas endast ett tjugotal, militära spioner inberäknade. Likadana demonstrationståg anordnades i några provinsstäder. Detta skulle vara det arbetande folkets väldiga resning mot de kapitalistiska utsugarna, som man sedan började fira som revolutionens årsdag i Estland.

När mötet framför presidentens slott hade upplösts,

knackade Sjdanov på presidentens dörr och meddelade namnet på den nye kandidaten till statsministerposten, den vänsterradikale läkaren och skalden Johannes Vares.

Några minuter före midnatt den 21 juni tillkännagav den nye statsministern i radio att den nya regeringen hade inträtt i sina befogenheter.

De facto upphörde Estland därmed att vara en självständig stat, men den formella annekteringen verkställdes först några månader senare. Den 6 augusti samma år upptog Sovjetunionens Högsta råd Estland som förbundsrepublik i Sovjetunionen. Den 3 och 5 augusti hade det samma skett med Lettland och Litauen. De tre blomstrande baltiska republikerna gingo en framtid till mötes, vars fasor de då ännu knappast kunde ana.

2. *Massdeportationen den 14 juni 1941.*

Inrikesministerposten i 21 juni-regeringen besattes med kommunisten Maksim Unt, som fick sina instruktioner från den ryska NKVD. Man började systematiskt likvidera de s. k. sovjetfientliga elementen. Människor började försvinna om nätterna. Varje månad försvunno i medeltal 200—300 människor, utan att de ställts inför någon domstol och utan att någon kunde kräva besked om deras öde.

Det var dock bara början. Efter Estlands formella införlivande i Sovjetunionen ombildades också regeringen och i stället för ministrar blev det nu folkkommissarier. Folkkommissarie för inrikes ärenden blev Boris Kumm, en kommunist som i 15 år suttit i fängelse och vars hämndlystnad väl skulle komma NKVD:s syften till pass. Hans instruktionsgivare blev den sovjetryske parti- och

NKVD-funktionären Sjukurin. Det var denne som var ansvarig inför de överordnade myndigheterna i Moskva.

Dessa män fingo uppgiften att genomföra en förflyttningsaktion som skulle omfatta hela landet och även närmare instruktioner om hur denna skulle genomföras. Deportationen planlades i Moskva för alla tre baltiska staterna samtidigt, och till vederbörande instanser i de baltiska sovjetrepublikerna skickades en instruktion, undertecknad av Sovjetunionens folkkommissarie Serov »Beträffande genomförandet av de sovjetfientliga elementens förflyttning», som för övrigt började med orden: »De sovjetfientliga elementens förflyttning från de baltiska förbundsrepublikerna är en politisk uppgift av största betydelse. Dess framgångsrika genomförande beror på omständigheten hur sorgfälligt troikorna (av tre personer bestående kommittéer) och operativstaberna i de olika kretsarna utarbete deportationsprogrammet.»

»Troikan» för hela Estland bestod av Boris Kumm som nu stod i spetsen för det under tiden från folkkommissariatet för inrikes ärenden (NKVD) avskilda folkkommissariatet för den statliga säkerheten (NKGB), den nye folkkommissarien för inrikes ärenden A. Murro och förste sekreteraren i Estlands kommunistiska (bolsjevistiska) parti Karl Säre (som under kriget skulle tillfångatagas av tyskarna, vilka sedan utnyttjade honom som expert i frågor rörande sovjetförhållanden). Troikorna för de olika kretsarna bestodo av följande personer: ordf. — chefen för NKGB:s avdelning i vederbörande krets; ledamöter — chefen för NKVD:s avdelning i vederbörande krets och dennes ställföreträdare. Den sistnämnde var i regel en ryss, som innehade den faktiska makten och vidare-

befordrade de överordnade ryska myndigheternas instruktioner.

Ett intensivt insamlande av uppgifter började 1941, efter det generalinstruktionen hade sänts ut från Moskva, och fortgick till juni månad samma år. Från högre ort lämnades sedan utom den allmänna instruktionen om deportationens genomförande noggranna anvisningar om vilka som skulle anses som sovjetfientliga element. När ryssarna på sommaren 1941 paniskt flydde för de anryckande tyska trupperna, hunno de ej förstöra eller ta med alla komprometterande papper. Så föll t. ex. redogörelsen för Pärnumaa-troikans verksamhet i de estniska partisanernas händer, tillsammans med instruktionen om »repatrieringen av kontrarevolutionära och sovjetfientliga element i Estniska förbundsrepubliken». Kategorierna voro här följande: 1. Kontrarevolutionära organisationers aktiva medlemmar och medlemmar i sovjetfientliga nationalistiska sammanslutningar och vitgardistorganisationer. 2. Den tsaristiska statspolisens medlemmar och gendarmer, personer i ledande ställning inom den tidigare polisen och fängelseadministrationen, likaså poliser och fängelsepersonal i underordnad ställning, om vilka det finns komprometterande material. 3. Tidigare storgodsägare och storindustriella och högre tjänstemän i den förutvarande statsapparaturen. 4. Officerare i de förutvarande polska, lettiska, litauiska och estniska vita (d.v.s. självständiga) arméerna, om vilka det finns komprometterande material. 5. Familjemedlemmar till under 1, 2, 3 och 4 uppförda personer. 6. Familjemedlemmar till medlemmar i kontrarevolutionära nationalistiska organisationer. 7. Tyskar som anmält sig för flyttning till Tyskland men av olika skäl icke avrest och om vilka det

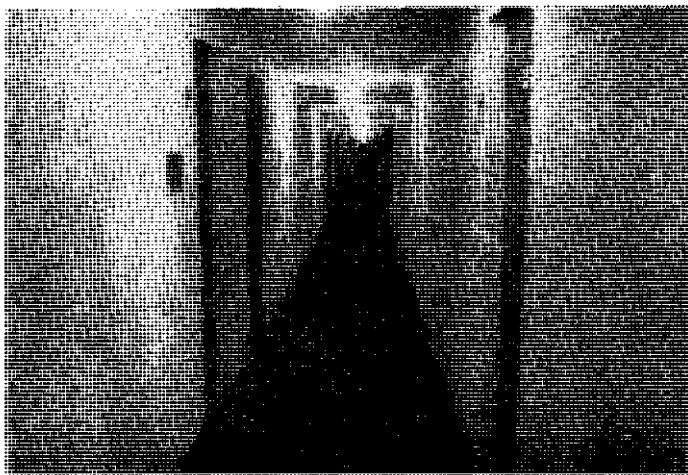
finns komprometterande material. 8. Prostituerade som registrerats av Lettlands, Litauens och Estlands tidigare polismyndigheter och som fortfarande prostituera sig. 9. Kriminella element.

Enligt detta schema uppdelade alla krets-troikorna de personer som skulle förflyttas inom deras respektive områden. I formuläret funnos två rubriker: i den ena uppfördes personer som skulle arresteras och i den andra personer som skulle förvisas (deporteras). Som det framgår av Pärnumaas operativstabs material, skulle familjeöverhuvudet arresteras medan familjemedlemmarna uppfördes under de till förvisning bestämdas rubrik. Skillnaden mellan arrestering och förvisning bestod däri att de arresterade skickades till fångläger i Ryssland på tvångsarbete, medan familjemedlemmarna endast förflyttades till ett bestämt förvisningsområde. Den huvudsakliga meningen med detta förfaringssätt var att på så sätt *familjeöverhuvudena skildes från sina familjer*, varigenom deras moraliska motståndskraft mot de fruktansvärda lidanden som väntade på dem redan i förväg bröts.

Denna allmänna instruktion preciserades genom en del speciella instruktioner där det bl. a. noggrant uppräknades vilka organisationer som skulle anses som kontrarevolutionära och sovjetfientliga och vilka handlingar som skulle anses som komprometterande. En av de största organisationer, som i första hand stämplades som sovjetfientliga, var hemvärdet (kuitseliit), eftersom det hade bildats efter kuppörsöket den 1 december 1924. Som sovjetfientliga ansågos naturligtvis även medlemmar i alla politiska partier utom det kommunistiska, poliser, domare och högre ämbetsmän. Bland jordbrukarna skulle alla mera besuttna och ansedda självägande bönder deporteras.

Hela denna aktions syfte var genomskeinligt: man ville bryta ner de sociala och psykiska grundvalar, på vilka den dittillsvarande samhälls- och statsordningen vilat. Statstjänstemän, av vilka det kunde befaras att de hade förblivit den tidigare regimen trogna, liksom bönder, industriella och köpmän, om vilka det antogs att de ej skulle alltför entusiastiskt stödja den nya regimen, likviderades på detta sätt.

Deportationens praktiska genomförande började natten till den 14 juni. I alla städer beordrades åkeri- och företagsledare att på ett bestämt klockslag på kvällen ställa alla lastbilar till milisens förfogande. Mot kvällen den 13 sammankallades de personer som skulle utgöra operativgrupperna vid deportationens genomförande. Sammanträdet ägde rum i den lokala parti-, milis- eller röda-armébyggnaden. Där instruerades de sammankallade av NKVD-specialister, som till detta ändamål skickats dit från Sovjetunionen och troikorna som lett de förberedande arbetena. De tekniska instruktioner som lämnades operativgruppernas ledare voro i stort sett följande: 1) Genomföra arresteringarna i den på listan angivna ordningsföljden; 2) vid inträde i bostaden meddela förvisningsbeslutet; 3) företa husundersökning; 4) fylla i de medtagna blanketterna; 5) tillåta de till förvisning dömda att ta med personliga tillhörigheter till en vikt av 100 kg på familj, varvid familjeöverhuvudet skulle tillsägas att packa för sig eftersom han vid transporten skulle komma att skiljas från familjen; 6) pengar fick tas med till obegränsat belopp; 7) uppgöra en förteckning över det i bostaden kvarlämnade lösöret och överlämna detta i en husinvånarens vård; 8) transportera de förvisade så snabbt som möjligt till samlingspunkten.

Dödskorridoren i NKVD-fängelset i Riga, genom vilken många tusen lettiska patrioter förts bort för att aldrig mer återvända.

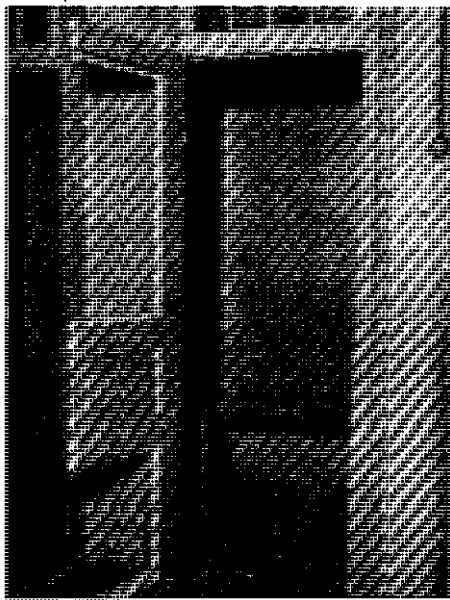
Vid 1-tiden på natten körde bilarna ut över hela landet. I dessa funnos utom chauffören en av fyra personer bestående s. k. deportationsbrigad, som anfördes av brigadören — en pålitlig partimedlem, milis- eller NKVD-man. De övriga hade i regel valts ut bland underordnade personer i parti- och statsapparaturen (t. ex. partimedlemskandidater) och deras deltagande var obligatoriskt.

Beroende på brigadören genomfördes aktionen på ganska olika sätt, än humanare, än brutalare. Lastbilen stannade utanför porten, männen hoppade ner, två stannade ute som vakter, två gingo in i huset, bultade på våningsdörren, trängde in med vapen i hand när den öppnades, läste upp deportationsordern och började med husundersökningen. Offren lämnades tid att packa sina tillhörigheter, ibland bara en kvart, ibland två, tre timmar. I

några fall tillätos de icke ta med någonting utom de kläder som de hade på kroppen, i andra fall fingo de ta med 100 kg på familj, som det stod i föreskrifterna.

När de landsförvista hade packat sina tillhörigheter beordrades de stiga upp på lastbilsflaket och färden gick till uppsamlingspunkten på järnvägsstationen, där gallerförsedda kreatursvagnar stodo och väntade. Mitt på golvet i vagnen hade ett hål gjorts, som skulle tjänstgöra som klosett. Utanför vagnarna skildes männen från sina familjer för hela sitt återstående liv — om slavarbete i Sibirien kan kallas för liv.

Det tog ett par tre dagar att stuva vagnarna fulla och

Tortyrcellen i NKVD:s högkvarter i Tallinn, Pagarigatan 1, där offren som hämtats till förhör, måste lida brist på luft, emedan de hölls instängda i 24 timmar åt gången.

organisera avfärden. Under denna tid stodo vagnarna på stationerna, bevakade av NKVD-soldater.

För de deporterade i Tallinn och dess förort Nõmme hade de gallerförsedda vagnarna placerats i hamnen och på några förortsstationer. Hur transporten till tågen gick till, därom berättar en utkommenderad lastbilschaufför:

»På Koidulagatan i stadsdelen Kadriorg stannade vi ungefär en halvtimme. Sedan fördes människorna ur huset, beordrades upp på flaket och jag blev tillsagd att köra till hamnen. Jag frågade mannen i uniform vart dessa människor skulle skickas. Han svarade att de skulle skickas till landet och att nu många bostäder skulle bli lediga. Jag fick stanna bilen vid västra hamnpiren. Där stodo många lastbilar, en del med folk på ännu. Människorna fördes från bilarna till gallerförsedda kreatursvagnar som stodo och väntade i stort antal. Männerna skildes från sina hustrur och barn då de placerades i vagnarna. Människorna verkade mycket sorgsna och nedstämda. Gråt och barnskrik trängde ut ur vagnarna. Piren var full av soldater, och hela hamnen var spärrad med militär. Jag fick vänta tillsammans med de andra förarna på en gemensam parkeringsplats. Jag förstod att något galet höll på att ske och kände mig nedtryckt. Samma män som förut klevo åter på bilen och jag beordrades till Kadriorg igen, jag kommer inte ihåg vilken gata det var. Dem som togs där fick jag också köra till hamnen. Och återigen fick jag åka ut. Så fortsatte det ända till söndagen den 15 juni tidigt på morgonen. Under denna tid gjorde jag c:a 50—60 turer. Jag hade en ny bil och fick ständigt skynda på. Alla som skulle hämtas voro inte hemma. De som voro ute söktes även på annat håll, men alla lyckades man ändå inte få tag i. Alla de som fasttogos

fick jag skjutsa till hamnen utom en familj, för vilken färden gick till stationen Pääsküla bortom Nômme, där också gallerförsedda vagnar väntade. Jag kände ingen bland dem som skulle deporteras. Jag minns att i Kadriorg en familj togs, bestående av mannen, hans gravida hustru och deras ettåriga barn. Kvinnan med barnet fick ta plats bredvid mig i förarhytten och jag tillsades att köra sakta. Kvinnan grät hela tiden och verkade fullständigt utmatad. I hamnen bad hon att få tala med mannen för att överlämna barnet i hans vård, men det fick hon inte. Jag såg inte någon göra motstånd.»

3. *Vägen ut i det okända.*

De första deporteringsoffren stuvades in i vagnarna vid midnatt natten till den 14 juni, och de första tågen satte sig i rörelse mot Ryssland på kvällen den 16 juni. Redan dessa tre dagar blevo för folket i vagnarna till en tid av svårt psykiskt och även fysiskt lidande. Man befann sig ännu i hemlandet, men skild genom galler och beväpnade soldater från den övriga världen, och ett mörkt och okänt öde väntade.

I varje vagn befunno sig 25 à 30 människor, ibland ännu flera. Människorna voro inte vana vid att leva i kreatursvagnar och förrätta sina naturbehov likt djur inför allas ögon. Svårast var det för de gravida kvinnor som födde i vagnarna, än i tid, än i förtid, ty de hade icke ens någon krubba som Josef och Maria för 2000 år sedan. Det är känt att i flera fall både föderskor och nyfödda dogo på vägen, varefter liken fingo ligga flera dagar på vagnsgolvet. Vattenbristen var allmän i vagnarna och överskuggade till en början till och med hung-

ern, som emellertid snart började göra sig påmind. Eftersom utrymmet var trångt, fingo inte alla samtidigt plats att sova, utan det gjordes i tur och ordning.

I några vagnar fanns det sjuka och döende och en del fingo nervsammanbrott, började bulta vilt mot vagnsdörrarna och ville bli utsläppta. Dörrarna voro emellertid låsta och hade dessutom för säkerhets skull bommats för med en järnstång. Ute bevakades vagnarna av tigande ryssar, som syntes vara vana vid allting, i synnerhet vid absolut lydnad. De stodo på sin post fullkomligt lugna och oberörda. De voro exemplariska NKVD-soldater.

Som det framgår av upphittade dokument, voro deportationsföreskrifterna i alla avseenden noggrant avfattade, också beträffande transportens organiserande. Det fanns föreskrifter rörande de deporterades förplägnad och till och med beträffande medicinsk hjälp. Dessa föreskrifter uppfylldes dock mycket bristfälligt eller inte alls. Således hade för varje tåg 4 à 6 personer medicinsk personal avdelats, men det var unga flickor som bara hade genomgått en elementär sjukvårdskurs och som inte hade tillgång till de nödvändiga läkemedlen. I föreskrifterna stod det att varje person skulle få en dagsranson på 800 gram bröd och ett varmt mål. Men under de tre dagar som tågen stodo i Estland fick ingen utifrån något att äta. Man fick hålla tillgodo med den mat som man varit omtänksam nog att ta med. När tågen äntligen satte sig i rörelse och kommo över den estniska gränsen, förbättrades det outhärdliga tillståndet något och de deporterade fingo för första gången varm, fastän ganska tunn soppa.

Fångtransporterna skickades i väg från Estland som godståg med låg hastighet såsom det framgår av följ-

sedlarnas bevarade talonger och kopior. I rubriken för godsets beteckning stod det: »Folkkommissariets för den Statliga Säkerhetens transport nr människor» (i några fall var människornas antal angivet, i andra fall inte). Som avsändare figurerade NKVD eller vederbörande NKVD-konvojchef. Till och med transportkostnaderna voro uträknade. De blevo ganska höga när det gällde mera avlägsna destinationsorter. Således hade för ett tågsätt på 54 vagnar med Tallinn som utgångsstation en transportkostnad på 36.435 rubel beräknats. På detta tåg befunno sig enligt följesedeln 2.152 människor, och färdens längd var 1 600 kilometer. Allt som allt gick med denna förflyttningsaktion genom Narva tre tågsätt med 118 vagnar och genom Irboska 7 sätt med 342 vagnar.

Av järnvägens dokument framgår det att de flesta vagnarna gingo till Novosibirsk-distriktet, nämligen 233 vagnar. Till Kirov (f. d. guvernementet Vjatka) i Nordryssland gingo 120 vagnar, mera söderut 57 vagnar till Babynino och 80 vagnar till Starobelsk. Därvid skickades naturligtvis familjeöverhuvudena åt ett håll och familjerna åt ett annat håll. Sannolikt var dock vagnarnas destinationsort endast en genomgångsstation, varifrån människorna befordrades vidare enligt Gulag's (Glavnoje Upravlenije Lagerei, d.v.s. strafflägrens förvaltning) order och instruktioner. Ovannämnda myndighet för befälet över miljonhövdade slavarbetararméer, som leverera arbetskraft till de områden (skogs- och gruvarbete huvudsakligen i Sibirien) dit det eljest är svårt att värva arbetsvilliga.

Allt som allt skulle från Estland den 14—17 juni 11.102 personer ha deporterats. Man lyckades dock inte

fullständigt genomföra denna plan, eftersom en del som tillfälligtvis inte befunno sig hemma då de skulle deporteras eller som hade varnats på något sätt och höllo sig borta, sluppo undan. Många av dem flydde sedan till skogarna. Somliga vilkas bekanta redan tidigare arresterats, hade omtänksamt i god tid gått under jorden. På dessa tre nätter bortfördes således från Estland omkring 7.000 människor, medan de deporterades sammanlagda antal under hela den första sovjetryska ockupationsperioden uppgår till c:a 10.000.

4. *Statistiska uppgifter om likvideringen.*

Utom vid den nyss beskrivna stora, på en gång genomförda förflyttningsaktionen bortfördes till Ryssland och likviderades ester även vid andra tillfällen under den första ockupationen. Detta skedde utom genom deportation huvudsakligen genom mobilisering, arrestering och avrättning. Dessutom tillämpades för ämbetsmän och militärer s. k. kommendering till Sovjetunionen, antingen till »kompletteringskurser» eller under någon annan förövändning.

Som redan sagts, var man under nästan ett års tid efter maktövertagandet den 21 juni 1940 relativt återhållsam med arresteringar och deportationer, eftersom det endast försvann c:a 200—300 människor varje månad. Deporteringsaktionen natten till den 14 juni 1941 var den första större masslikvideringen av »sovjetfientliga element» i Estland. Nästföljande större operation var den s. k. mobiliseringen i juli 1941 efter tysk-ryska krigets utbrott, då c:a 25.000 unga män bortfördes. Därmed framstå

månaderna juni och juli 1941 som de mörkaste sidorna i Estlands historia sedan Nordiska kriget.

Tab. 1.

De på sovjetmyndigheternas order 1940—1941 från Estland bortförda eller i Estland mördade personerna indelade efter kategorier.

Kategori	A n t a l			%
	Män	Kvinnor	Sammanlagt	
1. Arresterade	7.192	734	7.926	13,2
därav mördade	1.741	209	1.950	3,3
2. Deporterade	5.102	5.103	10.205	17,0
3. Mobiliserade	33.304	—	33.304	55,5
4. Aktiva militärer ..	5.573	—	5.573	9,3
5. Bortförda vid tjänstgöring	1.594	264	1.858	3,1
6. Saknade	782	319	1.101	1,8
Sammanlagt	53.547	6.420	59.967	100,0

Som det framgår av tabell 1, utgjordes av de likviderades sammanlagda antal ungefär hälften av mobiliserade och den andra hälften av arresterade, deporterade eller på annat sätt till Ryssland bortförda. I själva verket fördes dock de mobiliserade till arbetslägren, och först 1943 började man utbilda en del av dem för krigstjänst. Av Estlands 1.200.000 invånare utgöra dessa 60.000 c:o 5 %. Det stora flertalet av dessa bestod emellertid av män, så att de bortförda männen utgöra nära 10 % av den manliga befolkningen vars livskraftiga del de tillhörde.

Tab. 2.

De från Estland deporterade eller i Estland mördade personerna indelade efter samhällsklasser (procentuellt).

Kategori	Arreste- rade eller mördade	Deporte- rade	Mobilise- rade	Samman- lagt
1. Självägande bönder ..	34,1	41,2	25,9	26,3
2. Arbetare och anställda..	28,5	14,6	59,7	42,7
3. Tjänstemän och teknisk personal	26,5	36,9	11,6	16,9
4. Fria yrken	1,2	2,3	0,2	0,7
5. Övriga	9,7	5,0	2,6	13,4
Sammanlagt	100,0	100,0	100,0	100,0

Av tabell 2 framgår, att om man tar med de mobiliserade, var det arbetarklassen som drabbades svårast av deporteringarna. Detta uppseendeväckande förhållande är betingat av omständigheten, att mobiliseringen genomfördes när tyskarna delvis hade besatt södra Estland. Den omfattade därför huvudsakligen norra Estlands stads- och industriområde, där det inte fanns någon möjlighet att hålla sig undan från mobiliseringen och där relativt många arbetare bodde. I Sydestlands jordbruksområden hade bönderna i de trakter, som ännu voro i ryssarnas hand, till största delen flytt till skogarna.

Ett annat språk tala de statistiska uppgifterna i tab. 2 om deporteringarna och arresteringarna. Här drabbades hårdast de självägande bönderna och tjänstemannaklassen, som sammanlagt svara för 80 % av alla bortförda och mördade. Dessa resultat stämma till fullo med de

ovan anförda föreskrifterna, enligt vilka det i första hand var storbönderna («kulakerna») och den tidigare regimens funktionärer (polis, militär, högre ämbetsmän o.d.) som skulle likvideras.

Det bör också anmärkas att c:a 24 % av de deporterade, arresterade och mördade voro barn och minderåriga och 6 % över 60 år gamla. Vad beträffar de deporterades nationalitet vor 90 % ester, medan de återstående 10 % fördelade sig på ryssar, tyskar, svenskar, judar, finnar o.s.v. Av den till ungefär 8.000 uppgående estlandssvenska befolkningen bortfördes cirka 10 %. 40—50 % hade folkskolebildning, medan återstående delen hade gått i läroverk eller yrkesskola och c:a 10 % voro högskolebildade.

Den relativt höga procenten av intellektuella stämmer också med instruktionerna. De likviderade bönderna hade i regel folkskolebildning, medan tjänstemännen, isynnerhet de högre, hade mera än folkskolebildning.

Hela likvideringsprocessen i Estland berörde på ett eller annat sätt ungefär 40.000 familjer. De familjers antal där fadern, modern eller båda föräldrarna deporterades och lämnade kvar minderåriga barn till det sammanlagda antalet av c:a 20.000, var c:a 12.000.

En kategori som vid regimombytet blev föremål för synnerlig uppmärksamhet och drabbades särskilt grymt, var naturligtvis det tidigare politiska ledarskiktet. Under hela självständighetstiden hade Estland haft nio presidenter: Konstantin Päts (siste presidenten), Jaan Tõnisson, Friedrich Akel, Ants Piip, Jüri Uluots, Jaan Teemant, Jüri Jaakson, Otto Strandman och August Rei. Av dessa tog Otto Strandman sitt liv vid de ryska truppernas intåg och Jüri Uluots dog i Sverige 1945. August Rei som i vår

självständighetstids slutskede var sändebud i Moskva, flydde till Sverige där han fortfarande vistas. De återstående arresterades den ene efter den andre och fördes till Ryssland; om deras vidare öden finnas inga säkra uppgifter. Samma öde kom även överbefälhavaren general Laidoner till del, tillsammans med de estniska stridskrafternas hela ledarekår.

Antalet personer som under självständighetstiden en eller flera gånger hade varit regeringsmedlemmar, uppgick till 83. Av dessa arresterades, deporterades eller mördades under den första ryska ockupationen 38. Dessutom sköt sig en av dem, Theodor Rôuk (som hade varit inrikesminister då kommunistkuppen slogs ned den 1 december 1924), när han skulle arresteras av NKVD-män.

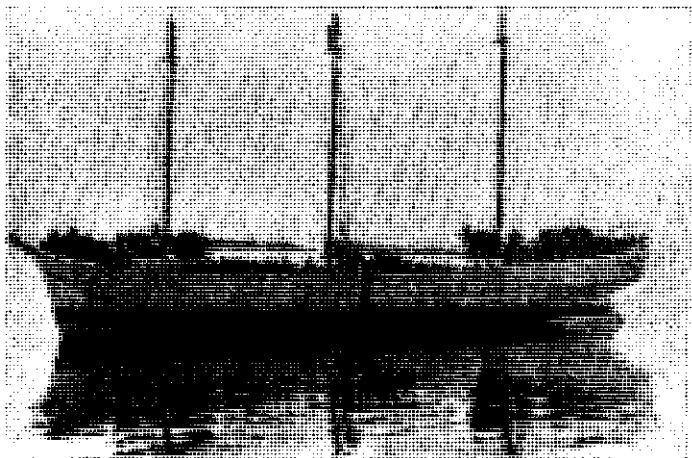
De f.d. estniska ministrar som då försvunno och om vilkas öden (utom en endas) vi inte ha fått något meddelande och som vi sannolikt aldrig komma att återse, voro följande: 1. A. Anderkopp, 2. A. Assor, 3. K. Eenpalu (Einbund), 4. A. Hellat, 5. J. Hünerson, 6. J. Jaakson, 7. L. Johanson, 8. M. Juhkam, 9. A. Jürima (Jürman), 10. Chr. Kaarman, 11. T. Kalbus, 12. A. Kerem, 13. O. Kask, 14. P. Kogerman (enligt uppgift tillbaka i Estland såsom internationellt känd oljeskifferexpert vars prestationer Sovjetunionen är i behov av), 15. J. Kukk, 16. H. Kukke, 17. H. Kurvits, 18. P. Hill, 19. A. Mõttus, 20. A. Onnas, 21. Th. Pool, 22. A. Palvadre, 23. M. Pung, 24. N. Reek, 25. P. Rooberg, 26. H. Rahamägi (luthersk biskop), 27. L. Sepp, 28. J. Soots, 29. O. Suursött, 30. O. Sternbeck, 31. A. Teetsov, 32. A. Tupits, 33. A. Tõnisson, 30. K. Terras, 35. R. Veermaa (Vreeman), 36. N. Viitak, 37. K. Virma och 38. J. Zimmerman.

5. *Nya lidanden.*

Under den andra sovjetockupationen, som tog sin början med Röda arméns inmarsch i Estland på hösten 1944, ha de ryska myndigheterna återupptagit och intensifierat deporterings-, arresterings- och arkebuseringspolitiken. Då den nya ockupationen satte in, var ju på sätt och vis hela folket, som hade överlevt den tyska ockupationen, misstänkt för samarbete med fienden. Till en början förde dock myndigheterna en relativt mild politik för att friktionsfritt kunna konsolidera sin makt och återuppbygga den desorganiserade administrations- och produktionsapparaten. De som arresterades voro i första hand sådana, om vilka det fanns bevis, att de hade tjänat i armén, polisen eller hemvärnet, medan civilbefolkningen och tjänstemannakåren (utom de tjänstemän som hade innehaft ledandeställningar) tills vidare fingo tillfälle att på något sätt fortsätta sitt vanliga liv. Samtidigt samlade dock NKVD frenetiskt uppgifter om vars och ens förflutna. Allteftersom tidpunkten befanns lämplig för en eller annan persons likvidering, började folk så småningom försvinna utan att återvända.

En plötslig försämring i tillståndet inträdde i början av 1948, när samtidigt en större aktion påbörjades för jordbrukets tvångskollektivisering och krigsförberedelserna intensifierades. Folk började försvinna allt oftare och hotelserna mot »kulakerna» togo allt konkretare former. Ändå ägde 1948 ingen massdeportation rum i stil med junideportationen 1941. Hit ha dock senare meddelanden inlöpt som tala om dylika massdeportationer i alla tre baltiska staterna. Av naturliga skäl har det inte varit möjligt att få kontrollerade uppgifter i exakta siffror

om dessa deportationers omfattning, men olika symptom låta oss förmoda att den ingalunda har varit mindre än år 1941.aktionen i år genomfördes i sin huvuddel redan i mars, något som väl i viss utsträckning måste sättas i förbindelse med det spända internationella läget. Ryssarna tyckas nämligen ha hyst allvarlig fruktan för att kriget skulle bryta ut redan denna vår, varför de skyndade på med utrensningsarbetet. De ville icke upprepa 1941 års »fel», då de tyska truppernas snabba frammarsch delvis tillintetgjorde ryssarnas ytterligare utrensnings- och likvideringsplaner beträffande den baltiska civilbefolkningen.

Segelfartyget "Jaan Teär" med flera hundra arresterade i Tallinnbukten. Med fartyget skulle de arresterade i aug. 1941 sändas till Leningrad, men i den allmänna villervallan vid ryssarnas återgång lyckades fartyget slippa ur konvojen.

DEN LETTISKA NATIONENS FÖRINTANDE,

Nya omfattande deporteringar ha tagit sin början i de baltiska staterna, och antalet letter, som hittills sänts till de ryska slavlägren, uppgår redan till flera hundra tusen. Nästan varje vecka skrives det i den svenska pressen, Stockholms-Tidningen, Svenska Morgonbladet, Svenska Dagbladet, Dagens Nyheter o. a., om de baltiska folkens utrotande. Detta är alltså ingen hemlighet längre . . .

Massdeporteringarna.

I bolsjevikpressen läsa vi ofta meddelanden om öppnandet av nya vägar, järnvägar och kanalsystem. I skildringarna betonas gång på gång, att i byggandet av dessa nya kommunikationsleder, som nu öppnats för allmänheten, miljoner »arbetare» deltagit med »största entusiasm». Men idag vet hela världen, att de som utfört dessa arbeten, äro slavar i ordets sanna bemärkelse — medlemmar av de ockuperade baltiska folken, undertryckta och plågade ryska nationaliteter, politiska fångar och olika andra slags frihetsälskande patrioter. Låt oss som exempel ta den 270 km långa, efter Stalin uppkallade Vita havs- Östersjökanalen, som över en 108 m hög vattendelare sammanbinder Provenetsviken i Onegasjön med Sorokabukten i Vita havet och som färdigbyggdes på ett år och nio månader med lika primitiva hjälpmedel, som de man använde under de egyptiska farao-

nernas tid. Denna »Belomorsko — Baltijskij kanal imenji Stalina» har blivit en hela Sovjetunionens symbol.

Vilka var det som under de mest omfattande dramatiska omständigheter utförde detta jättearbete? Vilka var det som undanskaffade 10 millioner kubikmeter vatten-dränkt mossjord, som sprängde och borttransporterade 25 millioner kubikmeter sten, som lade upp 8,5 millioner kubikmeter material till fördämningar och strandförstärkningar och som drev ned 921.000 kubikmeter pålverk? Hundratusentals GPU-slavar! Fråga icke, hur många människor som fingo sätta livet till under detta fruktansvärda straffarbete — ingen skulle kunna ange deras antal. Men det är ingen hemlighet längre, att längs de sovjetryska järnvägarna och autostradorna, vid stenbrotten och i utdikningsområdena ligga liken av tusentals lettiska medborgare, vilkas likvidering började med deporteringarna den 14 juni 1941 — eller tidigare i och med ryssarnas väpnade angrepp på de autonoma baltiska republikerna.

Frågar ni däremot, vem som utan förbarmande drev dessa olyckliga bort från deras hem utan ringaste aktning för människovärdet, blott för att »slå ett rekord och fullfölja de sorgligt beryktade femårsplanerna», eller frågar ni vilka som belönades med Lenin-orden för detta arbete, då kan ni få svar i hundratal sovjetryska publikationer. Bläddrar man till exempel i det åt Stalinkanalen ägnade mycket påkostade verket »Belomorsko — Baltijskij kanal imenji Stalina, istorija stroitjelstva, pod redaktsijej M. Gorkogo, L. L. Aberduzha, S. G. Firina», bör man slå upp sidan 12. Där möta oss deras namn i fetstil: Jagoda, Kogan, Berija o. a.

Efterhand uppstodo inte mindre än 13 förvisningsom-

råden, vilka redan nämnts otaliga gånger även i den västerländska demokratiska pressen.

Givetvis har detta antal ökat oerhört under senare tid. Den kända engelska journalisten Elma D. har i tidskriften »European Affairs» offentliggjort en översikt över deporteringarna i hela den av ryssarna ockuperade delen av Europa och påpekat, att världen aldrig sedan Gamla testamentets tid upplevt en liknande folkutrotning. Detta gäller alldeles särskilt de tre baltiska staterna, där enligt objektiva beräkningar fr.o.m. 1944 inte mindre än 20 % av invånarna skickats till Sibirien. I de deporterades ställe ha kommit ryssar, mongoler och andra; dessa domiera nu det lettiska näringslivet och ha antagit lettiska, estniska eller litauiska namn. Den nämnda journalisten framlägger också autentiska vittnesbörd om de omfattande deporteringarna från Polen, Rumänien, Bessarabien, Bukovina, Bulgarien och den tyska östzonen.

»Mänskligheten har aldrig tidigare upplevt en sådan katastrof», slutar hon sin artikel i »European Affairs».

Hur kunde allt detta ske?

Låt oss kasta en blick tillbaka i bolsjevismens blodiga historia till den 25 oktober 1917, då den revolutionära ledningen i Petrograd—Lenin, Trotski, Zinovjev, Stalin, Dzersjinski o.a. — krossade det gamla Rysslands lagtavlor och i revolutionens namn utfärdade sin bekanta lösen om *fred, bröd, jord och frihet*. Då var det ännu ingen i hela Ryssland eller annorstädes som anade, att dessa revolutionärer i stället för bröd hade svält i beredskap åt arbetarna, i stället för fred ett fruktansvärt, långvarigt inbördeskrig och i stället för jord åt bönderna

tvångsarbetsläger — kolchoser — och i stället för oberoende åt icke ryska folk en obönhörlig kamp mot de nationella idéerna, vilka skulle komma att förlöjligas, undertryckas och förkvävas. Och åt alla tillsammans: terror, fattigdom, hopplöshet, nöd utan gräns.

Ären gå, och för varje dag blir, såsom den senaste tidens händelser i Tjeckoslovakien och på Balkan visa, bolsjevikernas regim alltmer fruktansvärd och omänsklig. För varje dag avlägsnar den sig allt längre från de uppställda socialistiska idealen. Längre kommer det väl inte att dröja, förrän det blir klart för varje förnuftig människa även här i Sverige, att sovjetregimen och tjekan äro ett och detsamma.

Människokärlek, längtan efter sanning och rättvisa, allt det för vilket de första revolutionärerna en gång bestego barrikaderna, ha trampats under fötterna av bolsjevikerna. Ingenstädes värderas människan så lågt som i Stalins imperium, ingen annanstans är folket så kuvat och pinat, så hållet i schack med våld och list.

Hur kunde allt detta ske?

Tiotals oberoende folk försvinna mitt framför ögonen på Västerlandet. Hur kunde detta ske?

Häktningarna, deporteringarna och likvideringen av stora delar av det lettiska folket började på natten den 14 juni 1940, då bolsjevikerna överskredo vårt lands gräns vid Abrene och därvid mördade gränsvakterna och bortförde många av invånarna. Med varje natt som följde, växte strömmen av deporterade, och jämnt ett år senare, den 14 juni 1941, översteg de bortfördas antal redan 15 000. I denna siffra ingå minderåriga, sjuka, åldringar,

spädbarn och kvinnor, av vilka senare många voro havande — alla bortfördes med våld från sina hem och drevos samman till 54 olika stationer — »ilastningsplatser», som det hette. Där skildes familjefäderna från sina anhöriga — män från sina hustrur, fäder från sina barn, — lastades i boskapsvagnar och voro två veckor senare långt borta från hemlandet, i fångenskap hos Sovjet, varifrån blott ett mycket litet fåtal återvänt — som skuggor av sig själva. 36 tågsätt med 661 igenbommade godsvagnar lämnade natten mellan den 13 och 14 juni 1941 lettisk jord, just vid den tid då den årliga stora sångarfesten skulle ägt rum och all naturen stod i sin fagraste skrud. Antalet av de under bolsjevikockupationens första år mördade, deporterade och i tvångsläger placerade uppgick till 35 828, av vilka 4 389 voro arbetare av båda könen:

Mördade	1 488
Överförda från olika fängelser till tvångsarbetsläger	6 182
13—14 juni häktade och deporterade	15 081
På gator och arbetsplatser anhållna och bortförda	13 077
	Summa 35 828

av vilka 24 135 voro män, 7 417 kvinnor och 4 196 barn. I de två förstnämnda talen ingå 4 383 manliga och kvinnliga kroppsarbetare. De deporterade kommo från alla samhällsklasser; det var läkare, lärare, professorer, studenter, präster, officerare, industrimän, husägare (även av judisk börd) tjänstemän, ingenjörer o.s.v.

Likaså deporterades medlemmar av det valda parla-

mentet (Saiema) däribland även socialdemokrater, såsom R. Dukurs, A. Veckalns, P. Ulpe, E. Morics, N. Kalnins o. a.

Allt detta hände för åtta år sedan, då den första ryss-ockupationen drabbade de baltiska staterna. Men än idag fortsätts deporteringarna, om också i mindre skala, enligt vad som omvittnas av letter och tyskar, som lyckats fly ur fångenskapen i Ryssland. Och i år ha deporteringar i stor skala åter förekommit i samband med det lettiska jordbrukets kollektivisering och inrättandet av kolchoser. Det gäller cirka 100 000 familjer.

Vi känna till de deporterades adresser. Här blott några exempel:

*Krasnojarski krai, Igorskij rajon, gorod Igarka,
stanok Karasino,
Karelofinskaja SSR, Medvezjegorsk, potjtovyj
jasjtjik 4/3,
Klimovsk, Zavod, 750. rabotjij bataljon, potjtovyj
jasjtjik 45,
Komi ASSR Handovoj potjtovyj jasjtjik 274/6,
sjestoj stroitelnyj otdel, kolonna 3,
Archangelskaja oblastj, Severnaja zheleznaja doroga,
stantsia Puksa, potjtovyj jasjtjik 233/16/3,
Krasnojarskij krai Suhobuzinskij rajon sovchoz,
Taezhnyj,
Komi ASSR gorod Vorkuta, stansia Hanovei,
potjtovyj jasjtjik 274/5,
Komsomolsk na Amure, stansia Muli, potjtovyj
jasjtjik 351/1.*

På detta sätt skulle vi kunna fortsätta, men det skulle bli en hel stor volym, om vi skulle räkna upp namnen på

alla de lettiska barn, mödrar, arbetare, intellektuella, militärer, bönder och andra som bortförts till de ryska slavlägrens helvete.

Alla deporteringar förberedas genom utsändande av instruktioner, gemensamma för alla tre baltiska staterna — instruktioner för verkställandet av »sovjetfientliga elements» bortförande från Estland, Lettland och Litauen.

5. Порядок разделения семьи выселяемого от главы.

Ввиду того, что большое количество выселяемых должно быть арестовано и размещено в специальные лагеря, а их семьи следуют в места специальных поселений в отдаленных областях, поэтому необходимо операцию по изъятию, как выселяемых членов семьи, так и главы их, проводить одновременно не обзв-ляя им-о предстоящем их разделении. После того, когда проведен обыск и оформлены соответствующие документы для личного дела, в квартире выселяемого, оперативный работник заполняет документы на главу семьи, вкладывает их в личное дело на него, а документы, оформленные на членов семьи, вкладываются в личное дело выселяемой семьи.

Сопровождение же всей семьи до станции погрузки производится на одной подводе и лишь на станции погрузки главу семьи помещают отдельно от семьи, в специально предназначенный для глав семей вагон.

Во время сбора в квартире выселяемых предупредить главу семьи о том, что личные мужские вещи складывал в отдельный чемодан, так как будет проходить сан.обработка выселяемых мужчинам отдельно от женщин и детей.

NKVD:s order om familjefaderns skiljande från de övriga familjemedlemmarna vid bortförandet till slaveri.

I dessa heter det: »Med hänsyn till att en stor del av de som skola deporteras, måste häktas och placeras i särskilda läger, under det att de övriga familjemedlemmarna komma att skickas till i avlägsna delar av landet belägna uppsamlingsställen, är det nödvändigt att familjöverhuvudet och de andra familjemedlemmarna avhämtas samtidigt och utan att något yppas om den förestående skilsmässan.»

Av denna text framgår för det första, att våra av bolsjevikerna deporterade landsmän inte bara skickades i landsflykt utan sattes till tvångsarbete och detta utan laga dom, utan undersökning, utan förhör. De betecknades, enligt vad som säges rent ut i en annan instruktion, som »folkets fiender». Barn, mödrar, arbetare, folkets fiender? Vilken barbarisk dumhet, vilken asiatisk förblindelse!

Det är överflödigt att påpeka, att barnadödligheten var stor under transporten och i lägren. Transporterna försiggingo under de mest skrämmande förhållanden, ofta tusentals kilometer utan vatten och föda. De hygieniska förhållandena skola vi icke tala om. Men vi skola lämna en liten illustration till livet i ett slavläger på stranden av Tjulimafloden, där kvinnor tvingas arbeta med timmerflottning under omständigheter som äro ofattbara för en civiliserad människa: »Vår föda bestod huvudsakligen av surblad. Bröd fingo vi bara cirka 500 g om dagen. En gång i månaden utdelades ett halvt kilo socker och lika mycket smör. Vi arbetade barfota, fastän stranden var brant och full av vassa stenar. Dödligheten var stor.»

Andra läger — stenbrott, kolchosarbeten, timmerhuggning, vägbyggen — ha inga ljusarc bilder att uppvisa,

I taggträdsspärrade boskapsvagnar fördes lettierna bort till tvångsarbetslägren.

snarare tvärtom. Böcker om slavlägren äro inte längre någon sällsynthet, men *ana Europas människor ännu, vad som hotar dem?* Det är givet, att de små baltiska folken inte själva förmå att avskudda det ok som lagts på dem och befria sig från den påtvingade bolsjevikregimen och återupprätta sina en gång fria, oavhängiga demokratiska republiker. Vi se med förväntan mot Västerlandet och dess demokratiska ideal, och kräva oförtrutet åtminstone de mest elementära mänskliga fri- och rättigheter, vilka den blodiga bolsjevikregimen berövat det lettiska folket genom den med våld genomförda ockupationen. *Många stora folk leva idag på de små folkens bekostnad utan att våga uppträda till försvar för de förtryckta och svaga.*

Vi varna: bolsjevismens vägar äro icke Europas vägar!

En av Frankrikes främsta författare, nobelpristagaren André Gide, en ivrig förkämpe för sanning och social rättvisa, vilken på sin tid hälsade Sovjetstaten som en pionjär för mänsklighetens befrielse, måste efter en kort vistelse i Sovjet med förtrytelse erkänna: På alla trappsteg av den nya sociala skalan är det just de ohederligaste, de fegaste och underdånigaste, de osjälvständigaste kreaturen som ha de bästa utsikterna. Den som vågar lyfta pannan, den huggar man huvudet av eller deporterar . . . Snart kommer det av detta folk inte att finnas annat kvar än bödlar, profithajar och deras offer.» (André Gide, Retuschen, S.37).

Den franske socialistledaren Leon Blum har riktat vår uppmärksamhet på att människan i sovjetstatens massa förlorar sitt medvetna personliga jag och blir en viljelös automat — vilket också är bolsjevismens mål.

Vilken fara hotar Europa? Se på de baltiska folken — där har ni svaret!

De deporterade.

(Närmare detaljer)

Av de 1940—41 deporterade ha följande avlidit: statspresidenten K. Ulmanis (död kort efter ockupationen i det inre av Ryssland, isolerad från övriga deporterade. Meddelandet om hans död förmedlades till hemlandet av hans gamla husföreståndarinna, vilken var den enda som fått vistas hos presidenten); överbefälhavaren general J. Balodis; sändebudet Vesmanis (vilken deporterades tillsammans med sin familj men skilts från denna. Han dog av sjukdom och umbäranden i ett tvångsarbetsläger); allmänna åklagaren Puscepure; advokat Lazdins jämte hans hustru och son, vilka levde skilda från honom; köpman David Muske; skild från fadern dog också hans son Janis, medan en annan son, Karlis, löjtnant i Lettiska legionen, efter kapitulationen togs som partisan och dömdes till långvarigt fängelsestraff; farmaceuten Kreslins; köpman Putnins dotter begick självmord; dr. Alks, som hade förts till saltgruvorna i Solimkaska, och många, många andra. Över huvudtaget förblevo ytterst få av familjefäderna och övriga män i livet, sedan de utan undantag skilts från sina familjer och placerats i tvångsarbetsläger. Sådana läger, i vilka största delen av letterna insattes, äro belägna i närheten av Kirov, i Solikamska (saltgruvor i Ural; hit förlades de flesta) och i Vorkut — det sorgligt ryktbara dödslägrat på Sachalin, vars namn väcker fasa även hos ryssarna själva. (Hit fördes dock endast ett fåtal letter.)

I dessa läger härskade en omänskligt hård regim, och bevakningen var mycket sträng, med taggtrådsstängsel,

vaktorn med strålkastare och patrullerande tjekister med blodhundar. De som förts hit, dogo inom kort av hunger, omänskligt hårt arbete och den stränga behandlingen i övrigt. Ingen av dem har återvänt, men man vet att en del av dem ännu finnas kvar där.

Största delen av de deporterade letterna skickades till Jenisej-, Tomsk- och Krasnojarskområdena och till Igork-distriktet i närheten av Jenisejs mynning invid polcirkeln. Där placerades de tillsammans med ester och litauer. Kvinnor och halvvuxna, undantagsvis också män, sysselsattes i kolchoserna. Dessa kolchosarbetare uthärdade landsflyktens vedermödor bäst av alla, även om dödlighetsprocenten också här var hög, i synnerhet i fråga om barnen. De ägodelar de lyckats få med sig, konfiskerades icke. De kunde alltså sälja dem eller byta dem mot livsförnödenheter och på så sätt länge hålla sig vid liv.

Redan under transporten till bestämmelseorten fingo de deporterade reda på att krig utbrutit mellan Ryssland och Tyskland, och många av dem, som nu alltför öppet gävo uttryck åt sin förhoppning om att deras öde skulle ta en lyckligare vändning, måste betala därför med tvångsarbete, ty inte heller på transporttåget saknades tjekaagenter.

Inom Sovjetunionens gränser kunde de deporterade brevväxla fritt, men i början kände de ofta inte till sina anhörigas eller bekantas adresser, ty ryssarna lämnade inte dessa ifrån sig. Efterhand fingo de i alla fall reda på dem. Endast vid dödsfall lämnade ryssarna de anhöriga officiellt meddelande, dock vanligen inte förrän ett eller två år efteråt.

Hade de deporterade något att sälja, gjorde de det för att skaffa sig föda. För exempelvis en morgonrock kunde

man få lika mycket som man förtjänade med sitt arbete på en månad. Det visade sig ofta, att de flesta av de deporterade inte förstodo att anpassa sig efter de nya förhållandena. De blevo ofta lurade i affärer eller helt enkelt bestulna av ordsbefolkningen. Det berodde väl mest på att större delen av dem utgjordes av kvinnor ur de intellektuella och välbärgade kretsarna, som antingen inte alls voro vana vid fysiskt arbete eller kände sig fullständigt hjälplösa, sedan de blivit skilda från den som förut sörjt för familjens uppehälle.

För dem som arbetade i kolchoserna var förtjänsten obetydlig, men de hade i alla fall mat för dagen. Fördelningen av brödransonen var emellertid egendomlig: om en av familjemedlemmarna arbetade, fick han 600 g bröd per dag, men de andra, icke arbetande erhöilo 150 g. Arbetet var mycket oregelbundet; vanligen började det inte förrän kl. 10. Och under arbetstiden försökte alla, både det egentliga kolchosfolket och de deporterade, att på allt sätt dra sig undan arbetet och i stället komma åt att stjäla något ätbart, t. ex. potatis, ärter eller säd. Men så gällde det plötsligt att fullgöra någon »plan», och då kunde det hända att arbetarna t.o.m. kördes upp mitt i natten.

Arbetsmetoderna voro mycket primitiva. Så t. ex. fanns det på kolchoserna i trakten av städerna Kolpasjev—Parabel inga hästar alls, för att nu inte tala om traktorer. Man fick bruka jorden med hjälp av oxar. Även arbetsredskapen voro primitivare än i Lettland. Det hindrade emellertid inte att man mycket ofta, nästan varenda kväll, ställde till med dans och dryckeslag. Bristen på hygien på kolchoserna var fruktansvärd. Folk

bodde i små låga, mörka kojor, fulla av vägglöss och all slags annan ohyra.

I början uppträdde ortsbefolkningen mycket vänligt mot de deporterade. Detta varade så länge som de sistnämnda hade någonting som kunde vara värt att köpa, byta sig till eller stjäla. Sedan var det slut med vänligheten. Men den byttes inte i hat, ty ortsbefolkningen bestod till största delen av sådana som tidigare deporterats av ryssarna. Även de levde mycket torftigt. Tjekans personal utgjorde naturligtvis ett undantag.

I hela Sovjetunionen, även i Sibirien är nätet av radiosändare mycket tätt. Så t. ex. har en så liten stad som Kolpasjev egen sändare. Radion yppade också för de deporterade den enda möjligheten att följa utvecklingen vid fronterna. Tidningar voro ytterst sällsynta och försvunno hastigt, ty papperet i dem är en dyrbarhet för ryssarna: de använde det att rulla cigaretter av.

Fruktansvärda voro de sibiriska snöstormarna, de s. k. »burani», för vilka många deporterade föllo offer. Överhuvud var förfrysning något av det värsta de hade att kämpa mot, beroende på att de ej voro vana vid klimatet. Vintertid sjönk temperaturen till -40 à 60 grader, men kylan kändes inte starkare än vid -30 grader i hemlandet, ty den sibiriska kölden är torr och därför särskilt förrädisk.

Den allra svåraste tiden för de deporterade var från början av år 1940 fram till den nya skörden, då fruktansvärd hungersnöd rasade samtidigt med epidemier — tyfus o. a. sjukdomar. Det var följderna av kriget, vilka först detta år nådde Sibirien men då i så mycket mer katastrofal omfattning, beroende på de dåliga och av kriget desorganiserade kommunikationerna. Människor-

na tvingades äta gräs, nässlor, bark och självdöda kreatur och att röva och stjäla vad helst ätbart de kunde komma över. Det var också under detta år största delen av de deporterade dogo. Det behöver väl inte påpekas, att den medicinska hjälpen under allt detta elände var minimal särskilt vad beträffar de deporterade.

Många av de yngre livnärde sig som »grusjtjiki» — bärare — ett yrke som i Sovjetunionen anses som det allra lägsta. Det yttre tecknet på dess utövare är en lång, av säckväv sydd klädnad.

De deporterade blevo icke mobiliserade under krigets första skede (det gjordes däremot 1944—45, då fronten gick över Lettland; de av tyska flygare iakttagna kolonnerna av civilister betydde inte nya massdeporteringar, utan det var röda arméns straffdetachment som drevos österut för att kort därpå sändas tillbaka till Kurlandsfronten som kanonmat). Däremot inkallades en del män, som befunno sig utanför tvångsarbetslägren, och ungdom i viss ålder till arbete bakom fronten. Här fingo de ofta vistas tillsammans med kriminalfångar. Den enda skillnaden var den, att medan de senare efter slutat arbete inspärrades bakom taggtråd, fingo de deporterade gå fria. Bland de kriminella funnos så kallade »atamaner», återfallsmördare, som terroriserade alla de övriga, även de deporterade, och tog ifrån dem deras matportioner.

Många av de deporterade i Sibirien drabbades av en dubbel olycka — förutom att de drivits i landsflykt, blevo de också häktade. Så skedde t. ex. med amiral T. Spade (en av dem som icke placerats i tvångsarbetsläger). Han arbetade en tid som bageriföreståndare men anhölls och dömdes till ett kortare frihetsstraff, därför att man i bröd från hans bageri en gång påträffat en råtta.

Hustrun till köpman Balodis (som haft affär i Dzirnavu iela i Riga) förklarades i förvisningen häktad för politiska uttalanden och dömdes till flera års fängelse.

Över huvud taget voro de deporterade infamt påpassade både av ryssarna och av lettiska tjekaagenter. Det har emellertid aldrig hörts, att någon skulle ha skjutits för politiska eller kriminella brott. I stället skickades den skyldige till tvångsarbetsläger, vilket emellertid även det betydde döden, en långsam och därför en mycket plågsammare död.

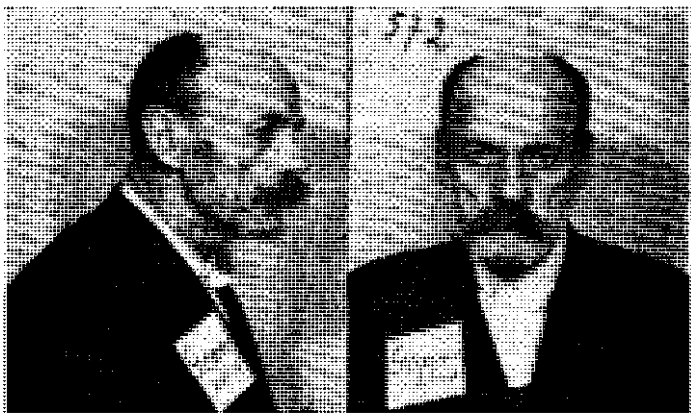
Följande episod är karakteristisk för den ryska »ordningen». En lett som deporterats 1941 tillsammans med sin familj (den senare deporterad för hans »brott») hade alldeles utsvulten stulit lite potatis men gripits och dömts till två års straffarbete. Sedan han avtjänat sitt straff, återfick han friheten som vilken som helst annan sovjetrysk strafffånge och kunde fullt legalt återvända till Lettland. Hans familj däremot, som skilts från honom, befinner sig alltjämt i Sibirien.

Alla som dagen för deporteringen icke uppnått 16 års ålder, ha rätt att återvända till hembygden, men deras föräldrar — d.v.s. i det här fallet deras mödrar — måste stanna. De flesta ha dock använt rätten att återsända barnen till anhöriga i Lettland.

I övrigt är ingen tid fixerad för deporteringens giltighet. Inte heller vet någon något bestämt om varför han deporterats. Sedan fångtransporterna anlant till slutpunkten, få de deporterade bara veta, att de landsförvisats för egna eller någon anhörigs statsfientliga verksamhet. Under kriget sade tjekakommendanterna visserligen ibland, att de deporterade skulle skickas hem igen efter stridernas upphörande. Men något sådant har intc hänt.

Konung Gustav V av Sverige och Lettlands statspresident G. Zemgals vid militär och hemvärnsparaden i Riga 1929. Framför estraden kommenderande generalen K. Goppers.

De sista bilderna av kommenderande generalen och scoutchefen K. Goppers, hämtade ur det bildarkiv som tjeckan kvarlämnade i Riga vid ryssarnas flykt 1941. Goppers lik påträffades jämte många andra lettiska patrioters i en massgrav i närheten av Riga 1944.

En om också mycket liten del av dem har visserligen efter Tysklands kapitulation erhållit och erhåller alltjämt personliga tillstånd att återvända, men man har all anledning misstänka, att denna förmån får betalas med åtaganden som de fått göra gentemot tjeikan.

Ingen av de hemvärnsmän som deporterades efter finkamningen 1945, har fått återvända hem, och inte heller någon av officerarna i Lettiska legionen från kapten och uppåt. Av de lägre officerarna däremot — fänrikar och löjtnanter — ha samtliga kommit tillbaka som inte avlidit under tvångsarbetet eller dömts för något särskilt brott. Efter kapitulationen dömdes alla officerare i legionen till 5—20 års straffarbete, men domarna ändrades sedermera, och de lägre officerarna frikändes helt eller fingo amnesti. Av de högre officerarna är överstelöjtnant Gusev den ende som återvänt till hemlandet. Om de övriga saknas varje underrättelse.

De viktigaste deporteringsorterna för legionärerna voro den autonoma republiken Komi, där de deporterade syssetsattes i kolgruvorna (där finnas väldiga tillgångar och kolet brytes på sina ställen direkt från ytan); kolgruvorna i Tula; Finska Karelen, där de sattes till schaktningensarbeten vid Östersjökanalen; Sovgovanja (mittemot halvön Sachalin), där de tillsammans med japanska krigsfångarna byggde en järnväg.

Legionärerna började återvända till Lettland redan i slutet av år 1946; de flesta kommo 1947. De transporterades tillbaka i slutna förband. Efter hemkomsten blevo de inte genast befriade utan placerades i speciella läger, vilka 1946—47 i Riga voro belägna vid Sarlotes iela, i Sarkandaugava och Bolderaja. Här kvarhöllos de flera månader. Det påstods att man gjorde så, för att legionä-

rerna skulle få tillfälle att äta upp sig en smula med hjälp av matpaket från de anhöriga och på så sätt återfå sitt mänskliga utseende, ty de flesta av dem voro magra som skelett och så svaga att de knappt kunde hålla sig på benen. Det var vid denna tid en vanlig syn, sedan legionärerna helt frigivits vintern 1946—47, att de hämtades från lägret på bårar av sina söner eller bröder. När de olika legionärgrupperna anlände till Riga, samlades genast utanför de nämnda lägren stora människoskaror, ty ryssarna läste upp namnen på dem som återvänt. De fysiskt kraftigaste sattes under denna övergångstid till arbete i olika fabriker i Riga. På hösten 1946 såg man ofta på Rigas gator spårvagnar med öppna plattformar, med vilka legionärerna fördes till sitt arbete tvärs igenom hela staden, t. ex. till VEF:s elektrofabriker, där större delen av dem hade placerats. Fastän det sålunda var en daglig syn, gjorde ändå legionärernas utmärklade kroppar och ansikten varje gång ett lika beklämmande intryck. När dessa spårvagnar rullade genom gatorna, blev det dödstyst, och till och med ryssarna upphörde med sitt vanliga flabb. Legionärerna själva förlorade inte ens här sin hållning. Ofta sjöngo de under dessa resor sina frontsånger. Ibland försökte de också i hemlighet kasta ut något skrivet meddelande, men milisen såg noga till att dessa inte uppfångades av någon på gatan. Även sedan legionärerna helt frigivits, anvisades de ett bestämt arbete, vanligen bland de tyngsta: i VEF eller Vairogs, vid byggen o. d.

Större delen av legionärerna befinner sig emellertid alltså i arbetsbataljonerna vid Narva. En av dem — förre världsmästaren på skridsko Alfons Berzins sitter i fängelse i Leningrad.

Det torde vara överflödigt att påpeka, att de deporterade letterna lidit mycket under de ryska tjekamännens våldsmetoder.

Från kapitulationen och fram till mitten av 1948 ägde inte några massdeporteringar rum i Lettland. (Sådana förekommo däremot i maj 1948 i Litauen: en del av dem som bortfördes, sändes till Tomskområdet.) Terrorn har emellertid inte minskat, utan häktningarna fortsätts systematiskt och drabba särskilt dem som stödjare partisanerna och dessa senares anhöriga. De häktade sammanföras först i residensstädernas fängelser och sändas sedan därifrån i samlad trupp till det inre av Ryssland. Några domar avkunnas aldrig dessförinnan. Endast någon enstaka gång kommer senare ett meddelande till de anhöriga, att den deporterade fått besked om dagen för domstolsutslaget.

De svåraste repressalierna från tjekans sida drabba de nationella partisanerna, deras anhöriga och hjälpare och den underjordiska underrättelsetjänstens män.

Hur skoningslöst tjekan kan behandla befolkningen, om denna misstänkes understödja partisanrörelsen, visar följande händelse. På våren 1948 hade partisanerna i Kuldigaområdet fasttagit och hängit tre högre kommunistfunktionärer, vilka voro ute på ämbetsresa från Riga till Kuldiga. Då tjekan inte kunde få tag i de skyldiga, häktade den utan varje undersökning samtliga invånare i två närbelägna socknar, män, kvinnor och barn, och deporterade dem.

Redan 1945 tog tjekan en hel rad anställda i olika lantbruksinstitutioner, läkare och skolungdom i Ventspils och deporterade dem såsom misstänkta för att ha understött partisanerna.

Inte mindre hänsynslöst går man fram mot den lettiska skolungdomen, som inte alltid förstår att dölja sina patriotiska känslor. Mycket svår är också prästernas ställning.

Av de år 1945 i alla residensstäder upprättade s. k. filtreringslägren var ett av de allra största det som fanns i Jelgava. Det fanns kvar ända till 1948 på våren, blott omändrat till ett koncentrationsläger för häktade letter. Vid nämnda tidpunkt likviderades det, i det att de häktade skickades till det centrala Ryssland. Liknande läger funnos i Folkets hus i Valmiera och i flera andra provinscentra. I Riga, i den demonterade förutvarande Provodnikfabriken, finns ett tvångsarbetsläger, men det bevakas synnerligen strängt med hjälp av taggtrådstängsel, vaktorn o.s.v. så att de där placerade fångarna äro fullständigt isolerade från yttervärlden, särskilt som de sysselsättas i en del i fabrikslokalerna nyinrättade verkstäder.

Samtliga fängelser i Lettland stå under uppsikt av MVD. Tjekans huvudkvarter befinner sig alltjämt i hörnet Stabu iela och Brivibas iela. Denna byggnad bevakas synnerligen omsorgsfullt — ingen tillåtes stanna på gatan i dess omedelbara närhet. På dagarna verkar huset tomt och öde, ty »arbetet» börjar först vid middagstiden och riktigt på allvar inte förrän på kvällen vid mörkrets inbrott. Nattetid gör byggnaden ett spöklikt intryck, då alla dess fönster äro klart upplysta, medan husen runt omkring ligger försänkta i mörker.

Till fångvaktare användas uteslutande ryssar, speciellt utvalda ur MVD:s trupper. Maten i fängelserna är mycket dålig. Fångarna få ta emot paket men däremot inte brevväxla med någon.

Den 1 maj i år kritiserade Englands vice utrikesminister i underhuset på nytt mycket skarpt Sovjetunionens slavarbets- och koncentrationslägersystem och Moskvas försök att bibringa världen den falska föreställningen, att Sovjet är världens framstegsvänligaste land, där arbetarna ha det bättre än i de kapitalistiska länderna.

»Om Sovjetunionen själv inte skändes över sina slavlager», sade ministern, »varför döljer den dem då för världens ögon? Varför bevakas de noggrannare och strängare än Hitler någonsin bevakade de tyska koncentrationslägren?» Han omvittnade vidare, att Sovjetunionen utbildat slavarbetssystemet i hela det av ryssarna behärskade territoriet och inte ens drog sig för att göra det i den tyska östzonen. »Världen får inte», slutade ministern sitt temperamentsfulla tal, »skylla på att den den här gången ingenting visste om Stalins koncentrationsläger, liksom den på sin tid slog sig till ro med Hitlers Tyskland. Och inte heller skall det en gång lyckas härskarna i Kreml att övertyga oss om att de ingenting visste om de 17 millioner slavar i arbetslägren, vilka äro rena helveten på jorden.»

"Alla medborgares okränkbarhet till liv och egendom måste säkerställas" (Punkt 10 i Lettiska arbetsblockets valprogram i juli 1940.)

I praktiken handlade bolsjevikregeringen helt annorlunda. Bilden visar liken av lettiska patrioter, mördade av tjekan och påträffade i Dreilini (i närheten av Riga) kort efter bolsjevikernas utdrivande.

En Deportationsväg över Lettland till 70.000 lärda till ner i Ostasien

Enligt de senaste uppgifterna från den lettiska regeringen har omkring 70.000 lärda personer, bland annat professorer, läroverkschefer, lärare och andra utbildningsväsendets anställda, lämnat Lettland sedan den tyska ockupationen började. De har sökt tillflyktsort i olika länder i Ostasien, särskilt i Japan och Kina. Detta utgör en betydande förlust för Lettlands utbildningsväsende och för den lettiska nationen som helhet. De flesta av de deporterade lärda har varit medlemmar i olika professionella organisationer och har varit verksamma i olika utbildningsinstitutioner i Lettland. De har ofta varit medlemmar i olika akademiska och vetenskapliga samfund och har varit verksamma i olika utbildningsinstitutioner i Lettland. De har ofta varit medlemmar i olika akademiska och vetenskapliga samfund och har varit verksamma i olika utbildningsinstitutioner i Lettland.

STOCKHOLMEN

STOCKHOLMENS

JUNI 1941

STOCKHOLMENS